

การ “เสือก” ในบริบทเศรษฐศาสตร์: บทวิจารณ์ตลาดเสรี ของนีโอคลาสสิก

The “Obtrusive Action” in Economic Context: the Critique of Neoclassical Free Market

นรชิต จิรส์ทธรรม

Norachit Jirasatthumb

คณะเศรษฐศาสตร์

Faculty of Economics

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

บทคัดย่อ

คำว่า “เสือก” ในบริบทของเศรษฐศาสตร์สามารถแปลอย่างไม่เคร่งครัดว่าเป็นการ “แทรกแซง” กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของตลาดเสรี นั้นเพราะนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมีความเชื่อมั่นที่แน่นหนาว่า กลไกส่งผ่านราคาของตลาดเสรีทำให้สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อไร้การแทรกแซงจากรัฐ อย่างไรก็ตาม บทความนี้อภิปรายตัวอย่างของการจัดการตลาดเสรีในค่ายข่มขังนักโทษ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเสนอข้อโต้แย้งว่าตลาดเสรีไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่าปรารถนาเสนอไป และแท้ที่จริงตลาดเสรีไม่ได้ปลอดซึ่งการเมือง อีกทั้งบทความนี้อภิปรายถึง เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ที่มีฐานวิทยาต่างจากทฤษฎีนีโอคลาสสิก และเห็นสมควรถึงการแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยการใช้นโยบายการคลัง

คำสำคัญ: เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ตลาดเสรี การแทรกแซง

Abstract

The “obtrusive action” in economic context can be loosely translated as an “intervention” on economic activities. This intervention is undesirable of free market because Neoclassical economists have a firm belief that price transmission mechanism of the free-market can allocate resources efficiently without state's intervention. However, this paper discusses the case of free-market organization in the Prisoner of War Camp (P.O.W) during the Second World War in order to argue that the operation of free market does not always lead to desirable outcomes and that free market is not free from politics. Also, the paper discusses Keynesian economics which has different epistemology to Neoclassical economics and justifies the economic intervention by using fiscal policy.

Keywords: Neoclassical economics; Keynesian economics; free market; intervention

บทนำ

“เลือก” เป็นได้ทั้งคำกริยาและวิเศษณ์ที่ถูกใช้อย่างกว้างขวาง มีความหมายตามที่ราชบัณฑิตยสถานให้ไว้ว่า ผลักไป ไส้ไป สาระแน ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักสื่อถึงกรณีที่บุคคลใดกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปโดยที่สิ่งนั้นไม่มีใครต้องการให้ทำ ดังนั้นคำว่า “เลือก” จึงมักถูกใช้ในการสื่อความที่เฉพาะเจาะจง เช่น ให้ดำทอ หรือพูดแสดงอาการไม่พอใจที่มีคนเข้ามา “เลือก” เรื่องของเรา เป็นต้น ดังนั้น “เลือก” จึงมีความหมายในบริบททางลบมากกว่าบวก และแน่นอนว่าผู้ที่โดนตราหน้าว่า “เลือก” หรือคนที่โดนคนอื่นเข้ามา “เลือก” ต่างคงรู้สึกไม่พอใจเป็นแน่แท้

หากเอ่ยถึงคำว่า “เลือก” ในบริบทของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เราจะพบว่าเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมีท่าทีไม่ชอบการ “เลือก” อย่างชัดเจน เนื่องจากเศรษฐศาสตร์แบบนี้มีอคติที่มีจุดยืนหนักแน่นในการสนับสนุนการทำงานของตลาดเสรีในฐานะที่เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์และทรงค่า ภายใต้ชุดความคิดที่ว่าถ้าหากปล่อยให้ตลาดทำงานอย่างเสรี โดยปลอดการแทรกแซงจากอำนาจรัฐหรือการเมืองใดๆ หรือพูดง่าย ๆ คือ ไม่มีใครเข้ามา “เลือก” ก็จะทำให้หน่วยเศรษฐกิจทุกฝ่ายได้ประโยชน์และสังคมสามารถบรรลุจุดที่มีการจัดสรรทรัพยากรที่ดีที่สุดได้ ซึ่งการคิดเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่มีข้อสนับสนุนทางทฤษฎีเป็นฐาน ซึ่งทฤษฎีนีโอคลาสสิกนี้เองถือว่าเป็นหนึ่งในทฤษฎีที่สนับสนุนการแพร่ขยายของอุดมการณ์แห่งลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) ที่มุ่งปลดปล่อยรัฐให้ออกจากปริมณฑลทางเศรษฐกิจและให้ความสำคัญสูงสุดแก่กิจกรรมทางเศรษฐกิจของเอกชนโดยการเปิดเสรีในทุกๆ ด้าน¹

¹ หลายคนอาจไม่คุ้นเคยกับคำว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่ แต่แท้จริงแล้วปฏิบัติการของลัทธิดังกล่าวสามารถพบเจอได้เกือบทุกหนทุกแห่ง เช่น การสนับสนุนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพองค์กร หรือการเปิดการค้าและการเงินเสรี (trade and financial liberalization) ผ่านข้อตกลงหรือการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจต่างๆ หรือแม้กระทั่งนโยบายการมุ่งออกนอกระบบ (รัฐ) ของมหาวิทยาลัยไทย ก็ถือเป็นหนึ่งในปฏิบัติการแบบเสรีนิยมใหม่เช่นกัน

การพิจารณาคำว่า “ตลาดเสรี” และ “เลือก” ในบริบทของเศรษฐศาสตร์จึงเป็นวัตถุประสงค์หลักในที่นี้ โดยบทความนี้ต้องการเสนอข้อโต้แย้งที่มีต่อทฤษฎีตลาดเสรีของนีโอคลาสสิก โดยแสดงให้เห็นถึงความย้อนแย้งของทฤษฎีนีโอคลาสสิก ที่ด้านหนึ่งเสนอชุดคำอธิบายที่ดูน่าเชื่อถือในการกีดกันไม่ให้รัฐเข้ามา “เลือก” ในปริมาณทางเศรษฐกิจ โดยอ้างความบริสุทธิ์และประสิทธิภาพของตลาดเสรี แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่า ผลลัพธ์ของตลาดเสรีไม่ใช่สิ่งที่น่าพึงปรารถนาเสมอไป และตลาดเสรีไม่ใช่สิ่งที่บริสุทธิ์หากแต่มีมิติทางการเมืองและไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากไม่มีสถาบันทางสังคมอื่นค้ำจุนอยู่ อีกทั้งถ้าหากพิจารณาคำอธิบายระบบการทำงานของเศรษฐกิจสังคมของเศรษฐศาสตร์แนวอื่นจะพบว่า รัฐยังคงมีความชอบธรรมในการ “เลือก” อยู่

ในการที่จะยกเหตุผลมาประกอบข้อเสนอดังกล่าว บทความนี้ได้ลำดับเนื้อออกเป็นสี่ส่วน ส่วนแรกเป็นการพิจารณาแบบจำลองตลาดเสรี โดยมุ่งประเด็นไปที่นัยยะทางทฤษฎีที่ไม่ต้องการให้รัฐเข้ามา “เลือก” การทำงานของตลาด ส่วนที่สองพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ตลาดเสรีเป็นที่ปรารถนาของทฤษฎีนีโอคลาสสิก โดยพิจารณาคุณสมบัติของกลไกราคาผ่านมุมมองของ Milton Friedman หนึ่งในนักเศรษฐศาสตร์แนวเสรีนิยมที่ทรงอิทธิพลทางความคิด ส่วนที่สามเป็นการเสนอตัวอย่างการทำงานของกลไกราคาในค่ายกักกันนักโทษและเชลยสงครามในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยต้องการชี้ให้เห็นผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาของตลาดเสรีที่เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมองข้ามไป ส่วนที่สี่มุ่งไปที่การเสนอวิวาทะจากเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ที่มองความชอบธรรมในการ “เลือก” ของรัฐผ่านคำอธิบายการทำงานของเศรษฐกิจที่ต่างออกไปจากเศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก จากนั้นจึงทำการสรุปปิดท้าย

1. ตลาดเสรีแห่งปรารถนา (1): แบบจำลองนีโอคลาสสิก

ระบบเศรษฐกิจทุกระบบล้วนมีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ (ideology) อุดมการณ์หรือความคิดหลักในสังคมเป็นตัวเกื้อหนุนในการก่อร่าง สะท้อน รูปแบบหรือโครงสร้างของเศรษฐกิจแบบนั้นๆ เช่น อุดมการณ์แบบบริโภคนิยม ที่ปัจเจกชนมุ่งเน้นไปที่การบริโภควัตถุเพื่อบำบัดความต้องการและแสดงสถานะทางสังคม ถือได้ว่าลักษณะสำคัญหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือถ้าหากสังคมหนึ่งๆ

ยึดแนวคิดเรื่องการแข่งขันและควมมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์เป็นแกน คงไม่ยากที่จะเดาได้ถึงภาพของระบบเศรษฐกิจที่เน้นตลาดแข่งขันเสรีที่ขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ของหน่วยเศรษฐกิจที่มีเหตุผล ซึ่งภาพสะท้อนของอุดมการณ์ดังกล่าวถูกแสดงโดยเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neoclassical Economics)² ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเนื่องด้วยมันเป็นเครื่องมือในการจัดการและสนับสนุนการทำงานของระบบทุนนิยมเสรี

หนึ่งในลักษณะเฉพาะของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกคือ น้อยครั้งที่คำว่าทุนนิยมจะถูกกล่าวถึงโดยตรงไปตรงมา ในทางกลับกันทฤษฎีได้นำเสนอภาพตัวแทนของระบบเศรษฐกิจในรูปแบบ “ตลาดเสรี” ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม โดยแสดงการทำงานของอุปสงค์ (ฝั่งผู้บริโภค) และอุปทาน (ฝั่งผู้ผลิต) โดยอุปสงค์เป็นฟังก์ชันที่แสดงความต้องการซื้อสินค้า ณ ระดับราคาต่างๆ โดยความต้องการซื้อและระดับราคามีความสัมพันธ์ผกผันกับราคาเสมอ และอุปทานคือฟังก์ชันที่แสดงความต้องการผลิตหรือขายสินค้า ณ ระดับราคาต่างๆ โดยความต้องการขายกับราคามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันเสมอ ซึ่งการนำเสนอดังกล่าวทำให้ความซับซ้อนของระบบทุนนิยมถูกลดรูปเหลือเพียงกิจกรรมการแลกเปลี่ยนของผู้ซื้อและผู้ขายผ่านตลาด โดยละเลยมิติทางชนชั้น อำนาจ บทบาทของรัฐและอุดมการณ์การเมือง ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดสรร และกระจายทรัพยากรในระบบทุนนิยม

ผลลัพธ์ของการแลกเปลี่ยนอย่างเสรีระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิตถูกแสดงด้วยจุด “ดุลยภาพ” อันเป็นสถานการณ์ที่สังคมมีการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและสวัสดิการสังคมสูงสุด ในแง่ของประสิทธิภาพหมายความว่า ณ ราคาดุลยภาพนั้นไม่เกิดภาวะสินค้าขาดหรือล้นตลาด ส่วนด้านสวัสดิการของสังคมสูงสุดถูกสะท้อนผ่านมโนทัศน์เรื่องการวัดมูลค่า “ส่วนเกินผู้บริโภค” ที่ภาวะการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ทำให้เกิดราคาดุลยภาพที่ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลงกว่าราคาที่ตนเอง

² ทฤษฎีนีโอคลาสสิกเกิดขึ้นช่วงทศวรรษ 1870 โดยมีนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญสามคน (ที่ต่างทำงานเป็นเอกเทศซึ่งกันและกัน และอยู่คนละประเทศ) เป็นผู้วางรากฐาน ได้แก่ William Stanley Jevons (ชาวอังกฤษ) Carl Menger (ชาวออสเตรีย) และ Leon Walras (ชาวฝรั่งเศส)

ยินดีจ่าย และ “ส่วนเกินผู้ผลิต” ที่ ณ ระดับราคาตลาดคุณภาพ ผู้ผลิตสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่สูงกว่าราคาตนเองยินดีเสนอขาย ซึ่งค่าของสวัสดิการสังคมที่ประเมินจากมูลค่าส่วนเกินของผู้บริโภคและผู้ผลิตนั้นจะมีค่าสูงสุดเมื่อตลาดทำงานได้อย่างเต็มที่และปลอดการแทรกแซงจากรัฐ หากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปเช่น ในกรณีของโครงสร้างตลาดแบบผูกขาดที่ผู้ผลิตมีอำนาจในการกำหนดราคา จะยังผลให้ดุลยภาพแห่งการผลิตไม่สามารถบรรลุจุดที่มีประสิทธิภาพสูงสุดได้ รวมถึงทำส่วนเกินผู้บริโภคลดลงและทำให้สวัสดิการของสังคมลดลงได้³

ดุลยภาพแห่งราคาและปริมาณของตลาดเสรีในแบบจำลองนีโอคลาสสิกคงเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับที่ Adam Smith บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์แนวทุนนิยมได้เสนอไว้⁴ ซึ่งข้อเสนองานของสมิธคือการปล่อยให้ผู้คนต่างทำการตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจด้วยตนเอง โดยผิวเผินเหมือนว่าจะนำไปสู่ความรุ่มรวยในสังคมได้ เพราะต่างคนต่างคิดต่างทำกันคนละทาง แต่ในความเป็นจริงกลับตรงกันข้าม ซึ่งในบทที่ 7 ของ *Wealth of Nations* (Smith 2003) Smith ได้อธิบายถึงแรงกระทำระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จะเป็นตัวชักนำให้เกิดระเบียบขึ้น ซึ่งก็คือ ราคาดุลยภาพนั่นเอง (ในหนังสือเขาใช้คำว่า

³ อย่างไรก็ตามมันมีข้อยกเว้นในกรณีของผู้ผูกขาดที่มีกลยุทธ์ในการตั้งราคาแบบเลือกปฏิบัติในระดับที่หนึ่ง (the first degree price discrimination) ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวผู้ผลิตมีความสามารถตั้งราคาสินค้าตามความเต็มใจที่จะจ่ายสูงสุดของผู้บริโภค ณ แต่ละระดับปริมาณผลผลิต ผลที่ตามมาคือ จุดดุลยภาพของการผลิตในกรณีนี้จะเกิดมูลค่าของสวัสดิการของสังคมสูงสุด แต่มูลค่าทั้งหมดนั้นถูกดูดซับโดยผู้ผลิตจนหมดสิ้น กลยุทธ์ในการตั้งราคาแบบเลือกปฏิบัติในระดับที่หนึ่งสามารถพบเจอได้ในบางสินค้า เช่น การบริการด้านกฎหมาย ที่ทนายความ สามารถคิดค่าบริการตามกำลังซื้อของลูกค้าความได้ หรือ การขายรถมือสองตามเต็นต์รถ ที่น้อยครั้งผู้ซื้อจะซื้อตามราคาที่ประกาศ สิ่งที่เกิดขึ้นคือผู้ขายมักต่อรองจนได้ราคาสูงสุดที่ผู้ซื้อเต็มใจจะจ่าย เป็นต้น

⁴ สำหรับประเด็นนี้ Frank Stillwell (2009) ได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจว่า ช่วงเวลาที่ Smith อยู่และเขียนงานนั้นระบบเศรษฐกิจแตกต่างจากทุกวันนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าสิ่งที่ Smith ปรารถนา คือการให้มีการแข่งขันเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องการให้เกิดระบบทุนนิยมที่มีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ดังเช่นในปัจจุบัน ผู้เขียนขออ้างมาดังนี้ “He [Adam Smith] favoured market, but saw important roles for government. He emphasized the need to have individual incentive, but did not support increased economic inequality. His view helped to undermine the Christian Corporate ethic, but he was deeply concerned about the moral dimension of economic behavior.” (หน้า 74, ในวงเล็บโดยผู้เขียน)

market price)⁵ และ ราคาสามารถปรับตัวขึ้นหรือลงได้จากแรงกระทำของอุปสงค์และอุปทาน เช่น ถ้ามีอุปทานส่วนเกิน ราคาตลาดก็จะปรับตัวลดลง เป็นต้น ดังนั้นตลาดจึงมีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพได้ด้วย (self-regulating market) ตัวเองตลอดเวลา

เมื่อตลาดสามารถทำงานได้ด้วยตัวเองเป็นอย่างดี ดังนั้นมันจึงไม่จำเป็นต้องมีใครเข้ามา “แทรกแซง” หรือ “เลือก” โดยเฉพาะการเลือกจากภาครัฐ นั่นเพราะว่า ถ้าหากรัฐยังเข้ามามีบทบาทแทรกแซงการทำงานของกลไกราคา ทำให้ราคาดุลยภาพบิดเบือน เช่น การเก็บภาษี การกำหนดราคาขั้นต่ำ การกำหนดโควต้าสินค้านำเข้า ฯลฯ ยิ่งยังผลให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะสุดท้ายแล้วมันจะนำมาซึ่งภาวะที่ไม่สมดุลในตลาด เกิดอุปสงค์มากกว่าอุปทาน (หรือในทางกลับกัน) ทำให้สินค้าขาดแคลน (หรือล้นตลาด) ซึ่งสะท้อนการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ เกิดการสูญเสียทางสังคม และนำมาสู่การลดลงของสวัสดิการสังคม

นัยยะที่สำคัญของแบบจำลองตลาดเสรีของนีโอคลาสสิกคือ ความต้องการแยกรัฐออกจากการทำงานของตลาดเสรี เพราะสุดท้ายแล้วการ “เลือก” หรือ “แทรกแซง” โดยรัฐถูกตัดสินว่าเป็นการช่วยทำให้แย่ลงมากกว่าที่จะดีขึ้น ดังนั้นแล้วตลาดควรถูกปล่อยให้ทำงานด้วยตนเองอย่างบริสุทธิ์ กล่าวคือตลาดควรเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจที่ทำงานอย่างมีอิสระและปลอดจากการแทรกแซงใดๆ

⁵ “The market price of every particular commodity is regulated by the proportion between the quantity which is actually brought to market, and the demand of those who are willing to pay...” (Smith 2003: 78)

2. ตลาดเสรีแห่งปรารถนา (2): มือที่สามจะเข้ามา “เลือก” ทำไมเมื่อทุกคน “เลือก” ได้

นอกจากประเด็นเรื่องประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร และสวัสดิการสังคมสูงสุดอันเป็นผลลัพธ์ที่น่าปรารถนาของตลาดเสรีแล้ว มันยังมีคุณสมบัติอีกบางประการที่ทำให้ตลาดเสรีเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาสูงสุด ซึ่งแง่มุมดังกล่าวสามารถพิจารณาผ่านงานเขียนของ Milton Friedman ซึ่งถือเป็นนักเศรษฐศาสตร์แนวเสรีนิยมคนสำคัญที่มีอิทธิพลทางความคิดที่กว้างขวาง ด้วยการใช้การโต้แย้งรางวัลโนเบลด้านเศรษฐศาสตร์⁶ และเป็นถึงศาสตราจารย์คณะเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งถือเป็นป้อมปราการสำคัญของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก แนวคิดของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อเศรษฐศาสตร์มหภาคสำนักการเงินนิยม (Monetarism) ที่เน้นการไม่แทรกแซง (ไม่ว่าจะเป็นนโยบายด้านการเงินหรือการคลังจากรัฐ) และที่ปรากฏอยู่ทั่วไปบนตำราเศรษฐศาสตร์มหภาค และเศรษฐศาสตร์การเงิน

หนึ่งในแนวคิดพื้นฐานของของ Friedman คือการเชื่อมั่นในพลังของกลไกราคา ซึ่งในส่วนนี้จะอธิบายผ่านหนังสือ Free to Choose ของ Milton and Rose Friedman (1990)⁷ โดยในบทแรกที่ชื่อว่า “The Power of Market” ทั้งสองได้เขียนถึงคุณสมบัติการทำงานของตลาดเสรีที่ทำให้มันเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา อันได้แก่มันเป็นระบบที่มีกลไกการส่งผ่านข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและสร้างแรงจูงใจ และเป็นกลไกที่เอื้อต่อเสรีภาพในการเลือกของปัจเจกชน

⁶ มีเกร็ดความรู้ที่น่าสนใจว่า รางวัลโนเบลด้านเศรษฐศาสตร์ถูกมอบให้นักเศรษฐศาสตร์ที่มีผลงานคิดค้นทฤษฎี และแบบจำลองใหม่ๆ ที่มีคุณูปการต่อสาขาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นนักเศรษฐศาสตร์แนวนีโอคลาสสิก อย่างไรก็ตามยังไม่เคยมีนักเศรษฐศาสตร์แนวมาร์กซิสต์คนใดได้รับรางวัลโนเบลด้านเศรษฐศาสตร์เลย แม้จะมีคุณูปการในการนำเสนอทฤษฎีและแบบจำลองใหม่ๆ ก็ตามที (แต่นักคิดนักเขียนแนวมาร์กซิสต์หลายคนได้รับรางวัลโนเบลด้านวรรณกรรม)

⁷ Rose คือ ภรรยาของ Milton Friedman

2.1 คุณสมบัติของตลาดเสรี: กลไกทางส่งผ่านข้อมูลราคาและแรงจูงใจ

สำหรับ Friedman ตลาดสามารถทำงานได้เป็นอย่างดี ภายใต้คุณสมบัติสำคัญคือ (1) มันมี “การส่งผ่านข้อมูลด้านราคา” (price transmission mechanism) ที่จะส่งผ่านเฉพาะข้อมูลสำคัญและจำเป็นไปยังผู้ที่ควรจะรับรู้ และนำมาสู่การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับมาและ (2) ข้อมูลด้านราคาที่ส่งผ่านเป็นตัวกระตุ้นแรงจูงใจ (incentive) ของปัจเจกชนให้ปฏิบัติตนตอบสนองต่อราคาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อเสรีภาพในการเลือกของปัจเจกชน

Friedman มองว่า ตลาดด้วยตัวของมันเองทำงานได้อย่างน่าทึ่ง เพราะมันมี “การส่งผ่านข้อมูลด้านราคา” (price transmission mechanism) ที่จะส่งผ่านเฉพาะข้อมูลสำคัญและจำเป็นไปยังผู้ที่ควรจะรับรู้ และนำมาสู่การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับมา เขาได้ยกตัวอย่างกรณีเศรษฐกิจดินสอ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15) โดยสมมติให้เกิดปรากฏการณ์เบบี้บูม ส่งผลให้จำนวนเด็กนักเรียนลงทะเลเป็นเรียนมากขึ้น และนำมาสู่การเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ที่มีต่อดินสอ กลไกราคาทำงานโดยส่งผ่านข้อมูลดังกล่าวไปยังผู้คนในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จากร้านเครื่องเขียน ไปยังร้านขายส่ง จากร้านขายส่งไปยังโรงงานผลิต และสุดท้ายข้อมูลส่งผ่านไปถึงคนตัดไม้ ที่ไม่จำเป็นต้องรับรู้ถึงเหตุการณ์ เบบี้บูม หรืออุปสงค์ดินสอที่เพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่เราสามารถตอบสนองต่อข้อมูลราคา คือ ต้องตัดไม้เพิ่มขึ้นเพื่อป้อนเข้าสู่สายการผลิต นอกเหนือจากนั้น ข้อมูลด้านราคาที่ส่งผ่านยังเป็นตัวกระตุ้นแรงจูงใจ (incentive) ของปัจเจกชนให้ปฏิบัติตนตอบสนองต่อราคาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมมติให้ไม้ชนิดหนึ่งเกิดขาดแคลนและมีแพงกว่าไม้ชนิดอื่นๆ โดยเปรียบเทียบ ผู้ผลิตดินสอสามารถรับรู้ข้อมูลดังกล่าวจากการเพิ่มขึ้นของราคาไม้ที่ขาดแคลน ผู้ผลิตดินสอย่อมมีแรงจูงใจที่จะปรับตัวโดยที่จะต้องใช้ไม้ที่ขาดแคลนอย่างประหยัดที่สุด ในทางเดียวกันทางฝั่งคนตัดไม้ที่ทำหน้าที่ผลิตซุง เมื่อกำไรต่อหน่วยมาจากส่วนต่างระหว่างราคาต่อหน่วยและต้นทุนการผลิตต่อหน่วย พวกเขาจึงต้องปรับตัวทุกทาง เพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เช่น จะใช้ที่เลื่อยด้วยมือหรืออัตโนมัติ จะตัดสินใจจ้างแรงงานกี่ประเภท และเป็นจำนวนเท่าไร ดังนั้นผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องล้วนมี “แรงจูงใจ” ที่จะพิจารณาข้อมูลราคาและปรับตัวให้สอดคล้องภายใต้เงื่อนไขทางเทคโนโลยีและความรู้เพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด

สำหรับ Friedman สิ่งใดก็ตามที่ขัดขวางการทำงานของอุปสงค์ อุปทาน ที่ทำให้กลไกการส่งผ่านข้อมูลถูกบิดเบือนสามารถนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนา เขาได้ยกตัวอย่างกรณีราคาน้ำมันที่ถีบตัวสูงขึ้นหลายเท่าในช่วงวิกฤติน้ำมันปี 1973 (เรื่องเดียวกัน, หน้า 17) สำหรับ Friedman ภาวะดังกล่าวเป็นผลจากการจัดตั้ง องค์ผู้ผูกขาดโดย OPEC ที่ซึ่งทำให้ราคาที่ถูกตั้งขึ้นมาไม่สะท้อนกลไกราคาที่แท้จริง ของอุปสงค์ อุปทาน ชั่วร้ายกว่านั้น มาตรการควบคุมราคาน้ำมันโดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เป็นผลสืบเนื่องจากการขึ้นราคา ยิ่งส่งผลเสียสองส่วนด้วยกันคือ มันเป็นการบิดเบือน ราคาที่ถูกส่งสัญญาณจากกลุ่ม OPEC ทำให้ผู้บริโภคและผู้ใช้น้ำมันไม่สามารถรับรู้ถึง สถานการณ์น้ำมันที่ถีบตัวสูงขึ้นอย่างแท้จริงเพื่อที่จะได้ปรับตัวใช้น้ำมันให้ประหยัด ขึ้น ซึ่งเป็นผลให้การรวมกลุ่มเพื่อผูกขาดของ OPEC แข็งแกร่งขึ้น และอีกประการคือ ผลจากมาตรการนี้ทำให้รัฐบาลต้องเสียงบประมาณก้อนใหญ่ (หนึ่งหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ) ในการจัดการควบคุมราคานี้โดยใช่เหตุ

2.2 ว่าด้วยโอกาสและการเลือก: เสรีภาพของปัจเจกชน

เมื่อตลาดเสรีหรือกลไกราคามีคุณสมบัติที่น่าปรารถนา มันจึงเป็นการ ดีที่สุดที่ทุกคนควรสามารถ “เลือก” ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างมีอิสระ เสรีภาพในการเลือกของปัจเจกชนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ Friedman ให้ความสำคัญในระบบ คิดของเขาเป็นอย่างมากเขามองว่ารายได้ของแต่ละคนนั้นถูกกำหนดโดยทรัพยากร (ที่มี ผลผลิตภาพ) ที่อยู่ในมือของปัจเจกชนและ “การเลือก” ของปัจเจกที่จะกระทำต่อทรัพยากร นั้นไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบทุนที่อยู่ในรูปแบบกายภาพ (physical capital) (อุปกรณ์ในการผลิต เครื่องไม้เครื่องมือ ฯลฯ) หรือทุนมนุษย์ (human capital) (แรงงาน สติปัญญา ฯลฯ) ซึ่งทั้งสองรูปแบบสามารถเสริมการเพื่อให้เกิดผลิตภาพที่เพิ่มขึ้นนำไปสู่การผลิต สินค้าและบริการ ซึ่งนำมาสู่ผลตอบแทนในรูปแบบของราคา⁸

⁸ ตำราเศรษฐศาสตร์พื้นฐานได้จับคู่แบ่งประเภทของผลตอบแทนที่มีต่อทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตประเภท ต่างๆ ไว้ 4 แบบ คือ (1) ค่าจ้าง-แรงงาน (2) ดอกเบี้ย-ทุน (3) ค่าเช่า-ที่ดิน (4) กำไร-ผู้ประกอบการ

ราคาที่ของสินค้าและบริการที่ถูกระบุกำหนดมาโดยตลาด อันจะส่งผลต่อกระแสรายได้ของแต่ละคนนั้นเป็นผลผสมกันระหว่างช่วงเวลาที่ไม่มีวันจบของ “โอกาส” และ “การเลือก” ของปัจเจกชนในสังคม โดยภาพรวม โอกาสสามารถกำหนดคุณลักษณะรวมไปถึงศักยภาพด้านร่างกายและจิตใจของเรา กำหนดความแตกต่างทางวัฒนธรรมและพื้นเพทางครอบครัวอันนำมาสู่การเข้าถึงและพัฒนาทุนกายภาพและทุนมนุษย์ที่ไม่เหมือนกันในแต่ละคน แต่ถึงกระนั้นตัวกำหนดที่สำคัญไม่แพ้กันคือ “การเลือก” โอกาสที่แต่ละคนได้รับมาอาจไม่เท่ากัน แต่เราทุกคนสามารถ “เลือก” ตัดสินใจที่จะทำอย่างไรกับทรัพยากรที่มีอยู่ในมือให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงที่สุด เช่น เราจะทำงานหนักหรือพักผ่อนเยอะ จะจับจ่ายหรือจะเก็บออม จะทำอาชีพนี้หรืออาชีพอื่น จะลุยธุรกิจแบบเดี่ยวหรือจะร่วมมือกับคนอื่น ฯลฯ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นตัวกำหนดให้เราปรับปรุงและต่อยอดทรัพยากรที่มีอยู่ในมือและนำมาสู่โอกาสในรายได้

มุมมองที่มีต่อการศึกษามากของ Friedman (ในบทที่ 6 ของ *Free to Choose*) เป็นอีกตัวอย่างที่ดีที่ทำให้เห็นว่าเขาให้ความสำคัญในเสรีภาพของปัจเจกเป็นอย่างมาก Friedman ให้ความสำคัญต่อการศึกษานี้เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ ดังนั้นจึงควรให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตามเขากังวลต่อปัญหาของระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกา เช่น การให้การศึกษาที่ไม่มีคุณภาพของสถาบันการศึกษาของรัฐ ค่าธรรมเนียมการศึกษาที่สูงต่ำ ไม่เท่ากันในแต่ละสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้เขาได้เสนอ “Voucher Plan” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ในการปฏิรูประบบการศึกษา โดยมีหลักการคือ ถ้าหากมีนักเรียนเข้าเรียนที่โรงเรียนของรัฐได้ และผู้ปกครองเพิกถอนสิทธิการลงทะเบียน จะได้รับ Voucher จากทางรัฐ และสามารถนำ Voucher ดังกล่าวไปใช้สนับสนุนค่าเล่าเรียนของบุตร และนำบุตรหลานไปสมัครโรงเรียนไหนก็ได้ที่ต้องการ (และได้รับการตอบรับให้เข้าเรียน) ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนของรัฐหรือเอกชน แผนการดังกล่าวทำงานอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การดำเนินสถานศึกษาโดยรัฐนั้นมีผู้เสียภาษีเป็นผู้แบกรับต้นทุน การให้เงินคืนในรูปแบบ Voucher จะทำให้เกิดการกระจายของภาษีที่มีประสิทธิภาพกว่า เพราะมันสร้าง “โอกาส” ในการ “เลือก” ที่มากกว่าให้แก่ผู้ปกครองและเด็ก สำหรับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย Friedman ยังคงยืนยันแผนการ Voucher เช่นเดิม แต่ให้มีการสนับสนุนการให้กู้เงินเพื่อการศึกษา

โดยรัฐ เพื่อช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนเงินทุนสามารถให้มีโอกาสในการศึกษา และภายใต้ความรับผิดชอบ และข้อผูกพันต่อภาระหนี้ในอนาคตก็จะทำให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถเลือกทางที่มีประสิทธิภาพได้ (เพราะต้องคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนของการศึกษาที่ตนจะเลือก) ถ้าหากแผนการนี้ถูกผลักดันในภาคปฏิบัติ เสรีภาพในการเลือกเรียนของทุกคนก็จะมากขึ้น และสุดท้ายก็จะเกิดการแข่งขันกันเองระหว่างสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นผลดีต่อระบบการศึกษา

อย่างไรก็ตาม สังคมควรถูกออกแบบมาเพื่อให้ทุกคนมีเสรีภาพในการเลือกได้อย่างเต็มที่นั้น ก็ไม่ได้ประกันว่าทุกคนในสังคมจะมีรายได้เท่ากัน คนหนึ่งอาจมีรายได้สูงมาก ในขณะที่อีกคนกลับจนติดดิน ระบบตลาดอาจโดนกล่าวโทษว่าเป็นตัวการที่ทำให้เกิดภาวะที่ไม่น่าพอใจดังกล่าว Friedman ยกเหตุผลอ้างว่า ถ้าหากคิดในมุมกลับกัน ถ้าระบบตลาดไม่สามารถทำงานได้ ทำให้ราคาปัจจุบันได้รับไม่สะท้อนผลิตภาพที่แท้จริงของทรัพยากรที่พวกเขามีอยู่ มันก็จะเป็นการบั่นทอนแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือถ้าหากทุกคนในสังคมมีรายได้เท่ากันหมดไม่ว่าจะเป็นคนที่ทำงานหนักหรือขี้เกียจ แรงจูงใจในการทำงานหนักเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ก็คงจะไม่มี หรือถ้าหากราคาไม่ได้ถูกกำหนดมาจากตลาดหากถูกกำหนดโดยส่วนกลาง มันจะมีประโยชน์อันใดที่ผู้ผลิตจะต้องค้นหาผู้ซื้อที่เสนอราคาสูงที่สุด ในเมื่อมันไม่มีค่า ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการที่ตลาดถูกปิดกั้นเต็มทีคือกรณีของเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง (Command Economy) ที่ รัฐ “เลือก” เดิมรูปแบบซึ่งในระบบนี้หากจะมีความไม่พอใจในความไม่เท่าเทียมเกิดขึ้น มันก็เป็นผลลัพธ์ที่ถูกบังคับโดยส่วนกลางหรือจากผู้นำ ในทางกลับกัน ในระบบตลาดเสรีไม่มีใครเป็นส่วนกลาง บัณฑิตทุกคนล้วนเป็นผู้ “กำกับ” ผลลัพธ์ความเป็นไปของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พุด่างๆ ว่าทุกคนสามารถกำหนดชะตาชีวิตทางเศรษฐกิจได้นั่นเอง

2.3 รัฐ: ถึงห้าม “เลือก” แต่ไม่ใช่ให้รับบทบาท

แม้ทุกคนจะสามารถกำหนดชะตากรรมได้ด้วยตนเอง และบทบาทการวางแผนเศรษฐกิจโดยรัฐดูจะไม่น่าปรารถนาเสียเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่ารัฐจะต้องหายไปจากสังคม สำหรับในหนังสือ Capitalism and Freedom

ซึ่งเป็นผลงานอีกเล่มของ Friedman (1982)⁹ เขาได้แจกแจงให้เห็นถึงสิ่งใดที่รัฐ “ควร” และ “ไม่ควร” เข้าไปดำเนินการ ในท้ายบทที่ 2 ของหนังสือเขาได้แสดงรายการ กิจกรรม 14 ข้อที่รัฐไม่ควรเข้าไปยุ่ง (หน้า 35-36) และบทบาทบางประการที่รัฐสามารถ เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการทำงานของกลไกราคาได้

ประการแรก รัฐควรมีบทบาทเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ของสังคม แม้ Friedman จะเน้นเสรีภาพของปัจเจกเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามเสรีภาพที่เกินเลย อาจจะนำมา ซึ่งความขัดแย้งได้ (เช่น เราคงไม่สามารถมีเสรีภาพที่จะทำร้ายร่างกายใครก็ตาม ที่ต้องการได้) ดังนั้นรัฐจึงควรมีบทบาทในการวางกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อระงับ ป้องกัน และแก้ไข ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมหนึ่งคือ การผลักดันระบบ “กรรมสิทธิ์” ในเอกชน เพื่อสร้างเงื่อนไขให้เอกชนมีแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจภายใต้ขอบเขตเสรีภาพของกรอบกรรมสิทธิ์ที่ตนมีสิทธิเหนืออยู่ และป้องกันการละเมิดสิทธิระหว่างกันของปัจเจกชน

ประการที่สอง รัฐต้องมีบทบาทในป้องกันการผูกขาด และ/หรือ เมื่อมีการ ผูกขาดเกิดขึ้น มันจำเป็นต้องมีมาตรการรองรับ รวมถึงจัดการกับสินค้าและบริการ บางอย่างที่มีผลกระทบภายนอกต่อสาธารณะ ในการป้องกันการผูกขาดตัวบทที่เป็น รูปธรรมคงเป็นการออกกฎหมายต่อต้านการผูกขาด (anti-trust law)¹⁰ ในส่วน ของมาตรการจัดการสินค้าที่มีผลกระทบภายนอก (ในหนังสือ Friedman ใช้คำว่า

⁹ สำหรับผู้เขียนมองว่าประเด็นหลักที่ทั้ง Free to Choose และ Capitalism and Freedom ไม่ได้แตกต่างกัน เพราะเป็นการแสดงให้เห็นพลังแห่งการเลือก และข้อดีของตลาดเสรี อย่างไรก็ตาม ในเล่มหลังจะมีลักษณะ การบรรยายที่เป็นทางการและอิงกับกรอบทฤษฎีมากกว่า ในขณะที่เล่มแรกจะมีบริบททางวิชาการ ที่น้อยลงและเพิ่มตัวอย่างเข้าไปมากขึ้น

¹⁰ อย่างไรก็ตามในบางกรณีการผูกขาดสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัยทางเทคนิค เช่น ในบางอุตสาหกรรม การผลิตจะมีประสิทธิภาพมากกว่าถ้าหากมีผู้ผลิตรายใหญ่เพียงรายเดียว (ในตำราเศรษฐศาสตร์เรียก ปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า Natural Monopoly) หรือในบางกรณีที่การผูกขาดเกิดจากเงื่อนไขตลาดที่มีการ แข่งขันอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือมีความสามารถในการแข่งขันสูงจนสามารถกำจัดผู้ผลิตรายอื่นออกไปได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เราอาจจำเป็นต้องเลือกทางเลือกผูกขาดที่แย่น้อยที่สุดระหว่าง (Friedman ใช้ประโยคที่ว่า “We must choose among evils.” (เรื่องเดียวกัน, หน้า 28)) การผูกขาดที่มีรัฐควบคุม (regulate monopoly) การผูกขาดโดยเอกชน (private monopoly) และการผูกขาดโดยรัฐ (public monopoly)

neighborhood effect) มีความจำเป็นเพราะว่ามันทำให้แรงจูงใจที่จะแลกเปลี่ยนอย่างเสรีระหว่างปัจเจกชนลดลง ยกตัวอย่างเช่น การขับขีรถยนต์ที่ปล่อยมลภาวะต่อผู้อื่นทำให้สวัสดิการของผู้ที่รับมลภาวะลดลง หากไม่มีมาตรการรองรับก็เท่ากับว่าผู้ก่อมลภาวะสามารถปล่อยเท่าไรก็ได้ เพราะไม่มีราคาที่จะต้องจ่าย กรณีนี้รัฐควรเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดราคาค่าการปล่อยมลพิษนั้นแน่นอนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน “ซื้อ” ค่ามลภาวะที่ปล่อยได้ และดูแลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากมลภาวะนั้น อย่างไรก็ตามสินค้าสาธารณะที่มีผลกระทบภายนอกหลายชนิดนั้นไม่ง่ายที่จะทำการกำหนดราคา¹¹ Friedman แนะนำว่ารัฐควรจัดหางบดุลที่เกี่ยวข้องกับการใช้สินค้าดังกล่าวเพื่อที่จะทำให้สามารถตั้งราคาได้อย่างเหมาะสม

ประการสุดท้าย รัฐต้องมีบทบาทในการดูแลผู้ที่บกพร่องทางจิตและเยาวชน เพราะพฤติกรรมของบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตอาจส่งผลกระทบต่อคนในสังคมได้ รวมถึงเยาวชนที่มีวุฒิภาวะและความรับผิดชอบที่ไม่เพียงพออาจจะทำให้การเลือกของเขาส่งผลเสียต่อสังคมได้เช่นกัน ดังนั้นรัฐจึงควรจัดการสถานดูแลผู้ที่ผิดปกติทางจิตและส่งเสริมสถาบันครอบครัวในการดูแลผู้เยาว์

ดังนั้นสำหรับ Friedman สุดท้ายไม่ว่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของสังคมจะเป็นอย่างไร มันน่าจะดีกว่าที่จะมีระบบที่เอื้อให้คนในสังคมมี “แรงจูงใจ” และ “การเลือก” ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยตนเอง เศรษฐกิจแห่งปรารถนาจึงควรเป็นที่ๆ เสรีภาพแห่งปัจเจกชนเปี่ยมบาน กลไกราคาสามารถทำงานโดยไม่มีสิ่งใดขวางกั้นเพื่อสะท้อนข้อมูลที่ถูกต้องและกำหนดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำหน้าที่สุดระบบตลาดเสรีก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างสันติ และประโยชน์ก็จะตกแก่ทุกคน หน้าที่ของรัฐคงห้าม “เลือก” กิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ควรให้การสนับสนุนอยู่ห่างๆ ให้ตลาดดำเนินได้อย่างราบรื่น และสร้างระบบที่เอื้อแต่การเลือก และแรงจูงใจในการแข่งขัน

¹¹ ตัวอย่างเช่น สวนสาธารณะใจกลางเมือง ที่ทุกคนในบริเวณนั้น หรือผู้ที่เดินผ่านไปผ่านมาต่างได้ประโยชน์หมด (โดยที่ไม่มีใครสามารถกีดกันคนอื่นให้ออกไปจากสวนได้) การที่จะเข้าไปตั้งตู้เก็บเงิน หรือกำหนดค่าผ่านทางคงสามารถทำได้ยาก

3. ตลาดเสรีแห่งปรารภนา (3): เมื่อนักโทษ “เลือก” อย่างมีตลาดเสรี

ด้วยคุณสมบัติที่น่าปรารภนาของตลาดเสรีที่ได้อภิปรายผ่านมานี้ มันคงเป็นการชอบด้วยเหตุผลที่จะสนับสนุนให้ตลาดเสรีให้เกิดขึ้นทุกที่ ในส่วนนี้ผู้เขียนขอนำเสนอตัวอย่างของปฏิบัติการตลาดเสรีที่น่าสนใจโดย R.A. Radford (1945) เพราะเป็นการเกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดในแคมป์ที่ใช้กักกัน คุ่มขัง เซลยและนักโทษสงครามในเยอรมันนีและอิตาลี ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง หรือที่เรียกว่า Prisoner of War Camp (P.O.W.) ซึ่งการพิจารณางานเขียนชิ้นนี้จะนำไปสู่ข้อโต้แย้งที่มีต่อทฤษฎีนีโอคลาสสิก

การวิเคราะห์ของ Radford ได้จากการสังเกตการณ์บรรดาแคมป์ Oflag ที่เขาได้ไปเยือน¹² ซึ่งในแต่ละแคมป์จะมีจำนวนนักโทษอยู่ประมาณ 1,200 ถึง 2,500 คน ตัวอย่างแรกที่เขาได้หยิบมาบรรยายคือแคมป์ชั่วคราวในอิตาลี ซึ่ง Radford ได้สังเกตเห็นถึงการก่อตัวขึ้นของการค้าในแบบการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของ (barter system) ภายในแคมป์ โดยสิ่งของที่ใช้แลกเปลี่ยนได้มาจากเสบียงของหน่วยกาชาด (Red Cross) และการจัดหามาให้ของผู้ควบคุมเซลยในแคมป์ (ในบทความใช้คำว่า detaining power) อาทิ เช่น อาหาร ชอกโกแลต น้ำตาล บุหรี่ กระดาษชำระ ฯลฯ แน่นอนว่าในช่วงแรกละของเหล่านั้นแจกจ่ายโดยให้เปล่า แต่ต่อมานักโทษต่างเริ่มมีความคิดว่ามันไม่เหมาะสมที่จะนำของที่มีอยู่อย่างจำกัดเหล่านั้นแจกจ่ายไปแบบฟรีๆ นั่นจึงเป็นจุดเริ่มของการแลกเปลี่ยนแบบง่าย ๆ เช่น นักโทษที่ไม่สูบบุหรี่ ให้นุหรีกับคนที่สูบบุหรี่แลกกับชีส เป็นต้น และจากการสังเกตการณ์ของ Radford ได้ทำให้ทราบมูลค่าสัมพัทธ์ของสิ่งของต่างๆ ได้ เช่น แยมหนึ่งกระป๋องมีค่าเท่ากับมาการีนครึ่งปอนด์ (บวกด้วยของอย่างอื่นอีกเล็กน้อย) และบุหรี่ยี่สิบซองมีค่าเท่ากับชอกโกแลต 2-3 กล่อง เป็นต้น ซึ่งการเกิดขึ้นของกิจกรรมแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นสัญญาณว่า มีความเป็นไปได้ที่จะมีการจัดการแบบตลาดเกิดขึ้นในแคมป์ต่างๆ

¹² แคมป์ Oflag เป็นชื่อเรียกของเหล่าค่ายกักกันสำหรับเซลยที่เป็นทหารระดับชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป

ซึ่งแคมป์ถาวรที่ Radford ไปเยือนต่อมาได้แสดงให้เห็นถึงการทำงานที่ชัดเจนขึ้นของการจัดการแบบตลาด นั่นเพราะว่ามีการแลกเปลี่ยนสินค้าอย่างมีชีวิตชีวา และที่สำคัญกว่านั้น การจัดการแบบตลาดดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติสำคัญ ของของกลไกราคา ได้แก่ ประการแรก “การส่งผ่านข้อมูลด้านราคา” ระหว่างนักโทษ ด้วยกันเริ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในการนี้กลไกการส่งผ่านทำงานโดยใช้บอร์ด ปิดประกาศ โดยแต่ละคนจะระบุ ชื่อ เลขที่ห้องพัก ต้องการสินค้าอะไร และจะเสนอ ขายสินค้าอะไร และราคาเท่าไร เมื่อเป็นเช่นนั้นนักโทษแต่ละคนจึงสามารถตรวจสอบ ตามบอร์ดประกาศเพื่อหาคนแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการ วิธีการดังกล่าวทำให้การ จับคู่เพื่อแลกเปลี่ยนสามารถทำได้สะดวกขึ้น และสะท้อนคุณลักษณะทั้งสองประการ ของระบบราคาที่กำลังก่อหน้าขึ้นคือ สามารถส่งผ่านข้อมูลราคา และสร้างแรงจูงใจ ในการเลือกเฟ้นหาทางที่ดีที่สุดได้ และประการต่อมา รูปแบบพัฒนาการอันหนึ่ง ที่สะท้อนถึงการคงอยู่ของตลาดเสรีคือ “บูนี” จากเดิมที่เป็นสินค้าปกติมันได้ถูกพัฒนา สถานภาพกลายเป็น “เงินตรา” (currency) ที่ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน บูนี ี่ กลายมาเป็นมาตรฐานในการวัดค่าในการซื้อสินค้าชนิดต่างๆ (เช่น ชีสหนึ่งก้อนต่อบูนี เจ็ดมวน เป็นต้น) พูดได้ว่าบูนีกลายเป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติของเงินตราที่ผู้คนในสังคม ปกติใช้กัน (แม้แต่ผู้ที่ไม่ชอบบูนีก็รับรู้โดยทั่วกันถึงคุณสมบัติข้อนี้) ระยะเริ่มแรกราคา สินค้าที่ถูกตั้งขึ้นมีความผันแปร กล่าวคือทุกเขตยังไม่ได้มีราคาเดียว แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความผันแปรของมูลค่าสินค้าแต่ละชนิดลดน้อยลงและเข้าสู่ราคาเดียวกัน ซึ่งสะท้อน การทำงานของตลาดที่ราคาต้องปรับตัวเข้าสู่จุดดุลยภาพ (self-regulating market)

Radford ให้ข้อสังเกตว่า แคมป์ถาวรอื่นๆ ในเยอรมันได้แสดงให้เห็นถึง การทำงานของตลาดในระดับที่สูงสุด กล่าวคือมีการจัดการองค์กรการค้าที่ใหญ่กว่า ตัวอย่างด้านบน ซึ่งมาสามารถดูได้จากในแคมป์เหล่านั้น มีร้านค้าที่จัดตั้งขึ้นและ ควบคุมดูแลโดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เป็นตัวแทนจากอังกฤษเพื่อเป็นศูนย์กลางในการ แลกเปลี่ยน ผู้คนในแคมป์นั้นๆ ที่เป็นส่วนเกินของตน เช่น เสื้อผ้า อาหาร ฯลฯ มาวางทิ้งเอาไว้ในร้านจนกว่ามันจะถูกขายออกไป เช่นเคย บูนีถูกใช้เป็นสื่อกลาง ในการแลกเปลี่ยน แต่ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือในค่ายนี้ระบบเครดิตได้ถูกพัฒนาขึ้น โดยเงินทุนกู้ยืม ถูกจัดหามาในรูปแบบของบูนี และผู้ยืมสามารถจ่ายดอกเบี้ยได้ด้วย

การหักค่าคอมมิชชั่นออกจากธุรกรรมการกู้ยืมในครั้งแรก รูปแบบดังกล่าวทำให้หนี้แสดงคุณสมบัติการเป็น "เงิน" อย่างเต็มรูปแบบ กล่าวคือ มันเป็นทั้งสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เป็นมาตรฐานในการวัดค่า และสามารถชำระหนี้ได้

เศรษฐกิจแบบตลาดในแคมป์ P.O.W. ยังมีคุณลักษณะที่น่าสนใจอีกหลายประการที่สามารถเป็นภาพตัวแทนสะท้อนโลกแห่งเศรษฐกิจภายนอกได้ เช่น กรณีการเกิดภาวะ "เงินฝืด" และ "เงินเฟ้อ" ในแคมป์ กล่าวคือ เศรษฐกิจของแคมป์เผชิญกับภาวะขาดแคลนเมื่อเสียบ้างในรูปแบบของบุหรี่ยากของค์กรกาชาดขาดแคลนทำให้เกิดภาวะ "เงินฝืด" (deflation) ราคาสินค้าตกต่ำ และการแลกเปลี่ยนชบเซา ในทางกลับกัน ภาวะ "เงินเฟ้อ" (inflation) ก็ได้เคยเกิดขึ้นเมื่อมีการนำเครื่องมวนบุหรี่ยามาใช้ ซึ่งเทียบเคียงได้กับการพิมพ์ธนบัตรของธนาคารกลาง ทำให้ระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปสูงขึ้น เพราะมีปริมาณเงินตราไหลเวียนในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น นอกจากนี้ Radford ยังสังเกตการณ์ได้ถึงปรากฏการณ์ "เงินเลวไล่เงินดี" (หรือที่นักเศรษฐศาสตร์รู้จักในนาม Gresham's law) กล่าวคือ เนื่องจากคุณภาพบุหรี่ยี่ห้อไม่เท่ากัน สิ่งที่พบเห็นคือ บุหรี่ที่คุณภาพต่ำโดยเปรียบเทียบถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน ในทางตรงข้าม บุหรี่ยี่ห้อที่มีคุณภาพดี (เช่น Churchman's No.1) ถูกกักตุนเพื่อตนเองและเพื่อสะสมความมั่งคั่ง ซึ่งก็สะท้อนคุณสมบัติอีกอย่างของเงินคือเป็นที่สะสมมูลค่า อย่างไรก็ตามแง่มุมที่ควรพิจารณาคือ รูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในบรรดาแคมป์ P.O.W. เป็นเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยน (exchange economy) เป็นหลัก ส่วนในด้านภาคการผลิตและบริการนั้นยังไม่ได้ถูกพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ

การอภิปรายงานเขียนของ Radford (1945) ได้อำนวยให้เกิดข้อโต้แย้งสำคัญที่มีต่อทฤษฎีตลาดเสรีของนีโอคลาสสิกสองประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่งเป็นข้อโต้แย้งภาพอันน่าปรารถนาของแบบจำลอง กล่าวคือ แม้ว่าการแลกเปลี่ยนอย่างเสรีภายในแคมป์จะสร้างความพอใจให้แก่นักโทษ กิจกรรมทางเศรษฐกิจดูเหมือนจะดำเนินไปได้อย่างดี อย่างไรก็ตามก็ตามไม่ได้หมายความว่านั่นจะเกิดผลลัพธ์ที่น่าปรารถนาเสมอไป รายงานขององค์กรกาชาดระบุปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ของเหล่า P.O.W. แคมป์ไว้หลายประการ อาทิเช่น ปัญหาของการฉ้อโกง และการค้าขายวัตถุดิบที่เป็นอันตราย ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามในแคมป์ รวมถึงการเลือก

ปฏิบัติในการค้าและการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มนักโทษ อีกทั้งภาวะทุกขโทษนาการในกลุ่มนักโทษที่เป็นนักสูบ (บุหรี่ยี่ห้อ) ซึ่งสร้างภาระให้แก่โรงพยาบาลตามมา ภาวะที่ไม่พึงปรารถนาในแคมป์เหล่านี้สื่อให้นัยยะว่า เมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินเราจะพบว่าการกิจกรรมการแลกเปลี่ยนผ่านตลาดทำให้ทุกคนพอใจและได้ประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ระยะยาวที่ตามมามันไม่ได้สะท้อนว่าตลาดเสรีได้ทำให้สวัสดิการทางสังคมดีขึ้น กลับกัน มันได้เพิ่มพูนปัญหาที่ตามมาหลังการค้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวแบบของทฤษฎีนีโอคลาสสิกจะเลยไป

ประการที่สองเป็นข้อกังขาที่มีต่อหน้าที่ของทฤษฎีนีโอคลาสสิกที่มองตลาดเสรีว่าเป็นสถาบันที่บริสุทธิ์ไร้การแทรกแซงใดๆ กล่าวคือ การอภิปรายงานเขียนของ Radford ได้ชักนำให้มองตลาดเสรีในฐานะที่เป็นสถาบันที่ไม่มีทางปลดออกการแทรกแซงไปได้ ตลาดไม่ใช่สถาบันที่แยกขาดออกจากสถาบันทางสังคมและเศรษฐกิจอื่น และไม่ได้มีความบริสุทธิ์โดยปลอดจากวงจรแห่งอำนาจ ในทางกลับกัน การที่ตลาดเสรีจะสามารถดำเนินไปได้ มันจำเป็นจะต้องมีสถาบันทางเศรษฐกิจอื่นที่คอยสนับสนุนค้ำจุนอยู่ ซึ่งในกรณีนี้คือองค์กรกาชาดที่คอยส่งเสบียง รวมถึงองค์กรทางการเมืองและผู้มีอำนาจที่เห็นชอบและคอยจัดการการสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนดังกล่าว เห็นได้ว่าความเป็นจริงนี้ขัดแย้งกับแนวคิดเรื่อง self-regulating market ที่ตลาดสามารถดำรงได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน นอกเหนือจากนี้ ตลาดเสรีโดยตัวของมันเองนั้นสามารถเป็นปฏิบัติการแห่ง “การเมือง” ได้อีกด้วย โดย Radford ได้ยกตัวอย่างความพยายามของทางการในการเข้ามา “เลือก” การทำงานของตลาดในแคมป์ด้วยรูปแบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลาง (planned economy) โดยพยายามกำหนดราคาของสินค้าให้คงที่ มีการตั้งราคาแนะนำสำหรับสินค้าต่างๆ แต่สุดท้ายความพยายามก็ล้มเหลวเพราะทางการไม่สามารถตามการเคลื่อนไหวของกลไกราคาได้ทัน และทำให้เกิดการทำงานของตลาดมืด (black market) ที่ขายสินค้าในราคาที่ไม่เป็นตามที่ทางการแนะนำขึ้น นอกเหนือจากนั้นความเห็นของสาธารณชน (เหล่านักโทษ) อยู่ตรงข้ามการกำหนดราคาจากส่วนกลาง ตรงนี้สามารถมองได้ว่าการเกิดขึ้นของตลาดมืด และการต่อต้านการกำหนดราคาโดยส่วนกลาง เป็น ปฏิกริยา “ดีดแฟง” ของนักโทษที่มีต่อการควบคุมของทางการในนามของตลาดเสรีนั่นเอง

4. เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์: รัฐ “เลือก” ได้

เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกได้นำเสนอภาพของระบบเศรษฐกิจที่เป็นระเบียบมีดุลยภาพ รวมถึงเน้นย้ำความสำคัญของเสรีภาพ ให้แรงจูงใจทางเศรษฐกิจของปัจเจกชนเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และนำมาสู่ข้อเสนอในการลดบทบาทของรัฐลงในการกำกับดูแลเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามไม่ใช่เศรษฐศาสตร์ทุกแนวจะมีความคิดเดียวกันหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesian Economics)¹³ โดยเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์มีมุมมองต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก และนำมาสู่ข้อเสนอที่รัฐควรจะมีบทบาทในการ “เลือก” การทำงานของระบบเศรษฐกิจได้ตามวิจรรณญาณ ซึ่งจะทำการอธิบายในส่วนนี้

ในแง่ของจุดตั้งต้นทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์พิจารณาเศรษฐกิจในเชิงภาพรวม ซึ่ง Wolff and Resnick (2013) เรียกว่าเป็นญาณวิทยาแบบ โครงสร้างนิยม (structuralism) ที่มองว่าพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของปัจเจกชนถูกกำกับ และเป็นภาพสะท้อนของกฎเชิงโครงสร้าง (structural laws) ซึ่งต่างจากญาณวิทยาแบบมนุษยนิยม (humanism) ในแบบของทฤษฎีนีโอคลาสสิกที่มองว่าพฤติกรรมที่มีเหตุผลของปัจเจกชนเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของเศรษฐกิจ¹⁴ ในระบบของเคนส์นั้น โครงสร้างของเศรษฐกิจถูกกำกับโดยพฤติกรรมทางจิตวิทยาแบบรวมหมู่ (mass psychological behaviour) ณ ที่นี้ขออธิบายสองกรณี กรณีแรกคือเรื่องการออมของปัจเจกชนซึ่งทฤษฎีนีโอคลาสสิกมองว่าสัมพันธ์โดยตรงกับอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นประชาชนจะออมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ย แต่ทฤษฎีเคนส์กลับมองว่าการออมของประชาชน

¹³ ชื่อดังกล่าวมาจาก John Maynard Keynes นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ซึ่งหนังสือ The General Theory of Employment, Interest, and Money (2013) ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1936 ได้สร้างผลสะท้อนต่อมาภายหลังอย่างน้อยสองประการคือ ข้อแรก ทฤษฎีของเคนส์ได้นำเสนอหนทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในขณะนั้น โดยเน้นไปที่การจัดการด้านอุปสงค์มวลรวม และ ข้อที่สอง หลังจากนั้นได้มีการแบ่งการศึกษาเศรษฐศาสตร์ (ที่ไม่ใช่เศรษฐศาสตร์แบบมาร์กซ์) ออกเป็นเศรษฐศาสตร์จุลภาค และเศรษฐศาสตร์มหภาค

¹⁴ อันที่จริงแล้ว ความขัดกันระหว่างญาณวิทยาของเศรษฐศาสตร์ทั้งสองแนว เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่สะท้อนปัญหาคลาสสิกของสังคมศาสตร์ที่ว่า ใครเป็นผู้กำหนดระหว่างโครงสร้างหรือผู้กระทำการ (structure-agency problem) ซึ่งเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกมีแนวโน้มเอียงไปทางฝั่งผู้กระทำการ โดยเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ได้หันเหความสนใจจากผู้กระทำการไปสู่โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจโดยรวม

มีการตอบสนองต่ออัตราดอกเบี้ยที่น้อยกว่า ทฤษฎีเคนส์มองว่าการออมโดยภาพรวมของทั้งระบบเศรษฐกิจถูกกำกับโดยกฎเกณฑ์เชิงโครงสร้างที่ว่า ประชาชนล้วนมีแนวโน้มทางจิตวิทยาที่มีอุปนิสัยในการแบ่งสรรเงินบางส่วนเพื่อเก็บออมอยู่แล้ว หรือที่เรียกว่ามีความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม (marginal propensity to save) เมื่อเป็นเช่นนั้นการออมของทั้งระบบเศรษฐกิจจึงไม่ได้ถูกจูงใจด้วยอัตราดอกเบี้ย กรณีของการออมถือเป็นตัวอย่างคลาสสิกที่แสดงความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกและเคนส์ ในขณะที่แบบแรกการออมของระบบเศรษฐกิจเกิดมาจากพฤติกรรมการออมของปัจเจกชนที่มีการคำนวณด้วยเหตุผล ในการตอบสนองต่อดอกเบี้ย ส่วนในแบบหลังมีตรรกะที่สลับกัน โดยมองว่าผลลัพธ์แห่งการออมของทั้งระบบเศรษฐกิจถูกกำกับด้วยกฎเกณฑ์

อีกกรณีคือการวิเคราะห์ตลาดแรงงาน ที่ทฤษฎีนีโอคลาสสิกมองว่าอุปทานแรงงานถูกกำหนดโดย การเลือกที่มีเหตุผลของปัจเจกชนในการนำเอา “ค่าจ้างที่แท้” จริงมาเป็นปัจจัยกำหนดชั่วโมงการทำงานและการพักผ่อน เมื่อเป็นเช่นนั้นการว่างงานโดยไม่สมัครใจในทัศนะของนีโอคลาสสิกไม่มี เพราะทุกคนได้เลือกจัดสรรเวลาทำงานและพักผ่อนที่ทำให้พวกเขาได้ความพอใจสูงสุดแล้ว ทำให้ตลาดแรงงานอยู่ในดุลยภาพ และมีการจ้างงานอย่างเต็มที่ตลอดเวลา ในทางกลับกันเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์มีจุดยืนที่ขัดแย้ง โดยเสนอในทัศนะเรื่อง “ค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน” ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่าอุปทานแรงงานถูกกำกับด้วยจิตวิทยาแบบรวมหมู่ของแรงงาน และโครงสร้างอำนาจของสถาบันในตลาดแรงงาน กล่าวคือ แรงงานมีแนวโน้มที่จะเกิดภาพลวงตาทางการเงิน (money illusion) โดยพวกเขาจะพิจารณาแค่ค่าจ้างที่เป็นตัวเงินเท่านั้น และไม่ยอมที่จะให้ค่าจ้างที่เป็นตัวเงินลดลง (แม้ว่าค่าจ้างที่เป็นตัวเงินที่ลดลงนั้นไม่ได้ทำให้ค่าจ้างที่แท้จริงลดลงตามไปด้วย) เมื่อเป็นเช่นนั้น เส้นอุปทานแรงงานในทฤษฎีเคนส์จึงเป็นเส้นที่ชันขึ้นไปกับแกนนอน ณ ระดับค่าจ้างที่เป็นตัวเงินที่ต้องการ ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าเมื่อใดที่มีการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์แรงงาน (อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของราคา ฯลฯ) อุปทานแรงงานจะไม่มีการปรับตัวตามไปด้วย เนื่องด้วยความแข็งขืนเชิงพฤติกรรมดังกล่าวของอุปทานแรงงานทำให้ตลาดแรงงานไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพได้ นอกจากนี้เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ยังพิจารณาถึงปัจจัยเชิงโครงสร้าง

โดยมองว่าสาเหตุสำคัญที่อุปทานแรงงานไม่มีการปรับตัวก็เนื่องมาจากอำนาจการต่อรองของสหภาพแรงงาน ที่คอยเป็นกระบอกเสียงเรียกร้องผลประโยชน์ให้แรงงาน ทำให้อัตราค่าจ้างในตลาดมีแนวโน้มที่จะตรึงตัวอยู่กับที่ มากกว่าที่จะปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพ ภาวะที่ไร้ดุลยภาพดังกล่าวสะท้อนนัยยะว่าในระบบเศรษฐกิจมันต้องมีการว่างงานโดยไม่สมัครใจเกิดขึ้นเสมอ

นอกจากนี้ ภาวะที่ไร้ดุลยภาพดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับคำอธิบายตัวกำหนดทางจิตวิทยาที่สำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักลงทุน โดยเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ปฏิเสธการตัดสินใจแบบ “สัตว์เศรษฐกิจ” (homoeconomicus) ของทฤษฎีนีโอคลาสสิกที่มองว่าหน่วยเศรษฐกิจสามารถการคำนวณ ต้นทุน-ผลตอบแทนของทุกกิจกรรมได้อย่างแน่นอน ในทางกลับกันทฤษฎีเคนส์มองว่าการตัดสินใจของมนุษย์สามารถผันแปรได้ตลอดเวลาไปตามสิ่งที่เรียกว่า “สัญชาตญาณสัตว์” (animal spirit) กล่าวคือ การตัดสินใจลงทุนของบรรดานักธุรกิจนั้นไม่สามารถคาดการณ์ได้แน่นอน หากแต่ผันแปรไปตามจิตใจและอารมณ์ (mind and mood) ที่สามารถแปรเปลี่ยนการมองโลกแห่งเศรษฐกิจจากแง่ดีไปเป็นแง่ร้ายในช่วงข้ามคืน และสามารถทำให้เกิดแง่ร้ายได้ทั้งๆ ที่ไม่มีสัญญาณชัดเจน ดังที่ Wolff และ Resnick (2012, หน้า 123) ยกตัวอย่างถึงสถานการณ์ เช่น การที่ดัชนีตลาดหุ้นลดลงอย่างคาดการณ์ไม่ได้ หรือ การที่รัฐประกาศว่ามีจำนวนบ้านติดจำนองเพิ่มขึ้นในช่วงไตรมาสที่ผ่านมา หรือ มีวิกฤติการณ์ทางการเมือง (ในประเทศอื่น) สาเหตุต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจ ทำให้ความเชื่อมั่นของนักลงทุน และการลงทุนจากภาคธุรกิจลดลงได้เพียงชั่วข้ามคืน แม้ว่าสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการลงทุนและการทำธุรกิจของพวกเขาเพียงเล็กน้อย หรือสถานการณ์ที่อยู่ให้นักลงทุนเริ่มกังวลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจว่าจะไม่ยั่งยืน เพราะพวกเขาหวงคิดถึงภาพในอดีตที่เมื่อเศรษฐกิจบูมอย่างรวดเร็วมักจบลงด้วยความล่มสลาย ทำให้พวกเขาพลันเกิดความรู้สึกหวาดระแวงโดยผลการลงทุนใหม่ออกไปก่อน

ตัวอย่างข้างต้นสื่อ้นัยยะว่า ภาวะทางอารมณ์และจิตใจที่ไม่แน่นอนต่ออนาคตของเหล่านักลงทุนทำให้อุปสงค์ที่เกิดขึ้นจริง (effective demand) เพิ่มขึ้นหรือลดลงไปตามความไม่แน่นอนนั้น และทำให้รายได้โดยรวมของเศรษฐกิจเพิ่มหรือลดลงได้¹⁵ ยิ่งไปกว่านั้น การเปลี่ยนแปลงเพิ่มหรือลดของรายได้ประชาชาติยังผันแปรไปตาม “ตัวทวีคูณ” (multiplier) การทำงานของตัวทวีคูณคือ เมื่อมีการเพิ่มขึ้น (หรือลดลง) ของการใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจ เช่น เอกชนเพิ่มการลงทุน 50 ล้านบาท ผลที่ตามมาคือรายได้ประชาชาติจะเพิ่มขึ้น (หรือลดลง) มากกว่า 50 ล้านบาท โดยการเพิ่มขึ้นคำนวณได้จากค่าตัวทวีคูณ $1/(1-c)$ โดย ค่า c คือเป็นสัมประสิทธิ์เชิงโครงสร้างที่แสดงค่าการเปลี่ยนแปลงการบริโภคเมื่อระดับรายได้เพิ่มขึ้น หากสมมติให้ ค่า c เท่ากับ 0.6 นั้นหมายความว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้นหนึ่งบาท ประชาชนจะบริโภคเพิ่มเท่ากับ 0.6 บาท ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของการลงทุนจะส่งผลสืบเนื่องให้เกิดการบริโภคตามค่า c เรื่อยๆ ในลักษณะที่เป็นอนุกรม สุดท้ายระดับรายได้จะเพิ่มขึ้น (หรือลดลง) เท่ากับ 50 ล้านบาทคูณด้วย $1/(1-0.6)$ หรือเท่ากับ 125 ล้านบาท เมื่อพิจารณาการทำงานของตัวทวีคูณกับพฤติกรรมของภาคธุรกิจที่ถูกกำกับด้วยสัญญาตลาดทำให้พบว่า ภาวะทางอารมณ์และจิตใจของนักลงทุนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ทุกวัน สิ่งที่ตามมาคือความไม่แน่นอนของระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามผลของตัวทวีคูณนั่นเอง นอกจากนี้การคงอยู่ของตัวทวีคูณยังเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าภาวะทางอารมณ์ของนักลงทุนที่มีต่ออนาคตสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตของทุกๆ คนในสังคมได้ทั้งทางบวกและลบ เมื่อภาวะของอารมณ์และจิตใจของคนในเศรษฐกิจสามารถผันแปรได้ตลอดเวลา จึงเป็นการยากที่จะคงสภาพดุลยภาพได้ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในมุมมองของ G.L.S Shackle (1968 บทที่ 4) การมองโลกแห่งเศรษฐกิจแบบเคนส์เปรียบเหมือนกับการมองผ่านของเล่นกลล้อสลับลาย (Kaleidoscope) ที่เมื่อพลิกกลล้อแล้วก็จะมีลายสลับลับไม่ซ้ำกัน โลกแห่งเศรษฐกิจแบบเคนส์ก็เป็นแบบเดียวกันที่ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่

¹⁵ ตรงนี้ยังรวมถึงโครงสร้างโดยทั่วไปของระบบทุนนิยมที่การลงทุนมักถูกกระตุกตัวอยู่กับบรรษัทขนาดใหญ่เพียงไม่กี่แห่ง ซึ่งความผันแปรทางจิตใจและอารมณ์ของนักลงทุนหรือกลุ่มผู้บริหารของบรรษัทเหล่านั้นล้วนส่งผลให้เกิดความผันผวนในอุปสงค์ที่เกิดขึ้นจริงทั้งสิ้น

เพราะบางโดยธรรมชาติ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของจิตวิทยาหมู่ หรือการคาดการณ์ ที่มีต่ออนาคตของนักลงทุน ก็จะทำให้ผลลัพธ์ดังกล่าวล่มสลายไปพร้อมการเกิดของผลลัพธ์ใหม่ที่ก็ไม่มีความจริงเช่นเดิม¹⁶ ดังนั้นโลกแห่งเศรษฐกิจของทฤษฎีเคนส์ จึงเป็นโลกที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและไร้เสถียรภาพ

เนื่องด้วยระบบเศรษฐกิจมีความไร้เสถียรภาพอยู่เป็นธรรมชาติ แนวคิดแบบเคนส์จึงเปิดช่องให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดการดูแลเศรษฐกิจหรือพูดง่าย ๆ ว่า รัฐบาลมีความชอบธรรมในการเข้ามา “เสือก” นั่นเอง โดยการเลือกจะเน้นการใช้นโยบายการคลัง (fiscal policy) ด้วยเหตุผลสำคัญอย่างน้อยสามประการ คือ ประการแรก การลงทุนโดยรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการลงทุนระยะยาว ช่วยบรรเทาความไม่แน่นอนในการคาดการณ์อนาคตของเอกชน เพราะเมื่อรัฐบาลมีพันธกรณีในการลงทุนในโครงการต่างๆ มันสะท้อนว่าในช่วงระยะเวลาของโครงการต่างๆ จะมีการใช้จ่ายลงทุนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณให้เอกชนคาดการณ์อนาคตของเศรษฐกิจไปทางบวกได้ ประการที่สอง การอัดฉีดเม็ดเงินจากโครงการของรัฐสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจในยามซบเซาเพราะเมื่ออัดฉีดเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ เม็ดเงินก้อนนั้นก็จะถูกหมุนเวียนใช้จ่ายต่อยอดไปยังมือคนบุคคลต่างๆ จนทำให้เงินก้อนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นเท่าทวี (ดังที่ได้ทำการอธิบายยกก่อนหน้านี้) ประการที่สาม นโยบายการคลังดูมีประสิทธิภาพมากกว่านโยบายทางการเงิน (monetary policy) เพราะเครื่องมือทางนโยบายการเงินมักจะอยู่ในมือของธนาคารกลาง ซึ่งความเป็นอิสระระหว่างธนาคารกลางกับรัฐบาลก็ผันแปรไปตามแต่ละประเทศ ทำให้มันไม่สามารถถูกควบคุมเพื่อใช้แทรกแซงได้โดยตรง อีกประการคือเครื่องมือทางการเงินมีลักษณะที่ส่งกระทบต่อเศรษฐกิจแบบหว่าน (in-selective) เช่น สมมติให้ธนาคารกลางดำเนินการขึ้นอัตราดอกเบี้ยเพื่อบรรเทาภาวะเงินเฟ้อ ผลกระทบที่มีต่อสภาพคล่องของแต่ละอุตสาหกรรมในแต่ละภูมิภาคย่อมไม่เท่ากัน โดยอุตสาหกรรมที่อ่อนแอ

¹⁶ แม้ Shackle ตระหนักถึงดุลยภาพที่เปราะบางในระบบเศรษฐกิจ แต่ภาพรวมในการทำทฤษฎีเคนส์ของเขา คือการรับมือกับความไม่แน่นอนนี้ด้วยการทำให้ทฤษฎีเคนส์มีแบบแผนขึ้นด้วยแบบจำลองทางคณิตศาสตร์

อาจได้รับผลกระทบที่มากและอาจทำให้ล้มได้ ในทางกลับกัน นโยบายบายการคลังมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเจาะจง¹⁷ เช่นกรณีที่แรงงานมีความไม่มั่นคงในการบริโภคสูง (แสดงว่าเมื่อเขาได้รับเงินเพิ่มขึ้นจะมีแนวโน้มใช้เงินเกือบทั้งหมดเพื่อการบริโภค) ส่วนนายทุนและผู้ประกอบการมีความไม่มั่นคงในการออมมากกว่า ถ้ามีการเก็บภาษีจากคนกลุ่มหลังและถูกกระจายให้คนกลุ่มจะยังผลให้การกระจายรายได้เท่าเทียมมากขึ้น และยกระดับการบริโภคมวลรวมของให้เพิ่มขึ้นได้ อีกทั้งการใช้นโยบายการคลังในแบบพลิกแพลงอื่นๆ เช่น การใช้งบประมาณของรัฐในการลงทุนร่วม (joint-venture) กับเอกชน หรือการกำหนดอุตสาหกรรมเป้าหมาย ก็สามารถสร้างความเกือหนุนการดำเนินธุรกิจและผลักดันอุตสาหกรรมให้เติบโตและมั่นคงได้ เป็นต้น¹⁸

ดังนั้นนโยบายการคลังจึงเป็นเครื่องมือแห่งการ “เลือก” ที่เหมาะสมสำหรับเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ซึ่งความชอบธรรมในการให้รัฐบาลเลือกมีพื้นฐานมาจากญาณวิทยาแบบโครงสร้างนิยม และการให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอนของระบบเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามมันเป็นที่น่าเสียดายว่าเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ที่ปรากฏในตำราเศรษฐศาสตร์มหภาคทั่วไปนั้น ล้วนถูกชำระโดยนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (หรือที่เรียกว่า Neoclassical Synthesis of Keynesianism) ที่ยึดถือวิถีแห่งการวิเคราะห์

¹⁷ อย่างไรก็ตาม Friedman มองว่าการแทรกแซงโดยรัฐบาลแบบเคนส์ส่งผลเสียมากกว่า เพราะก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ และการะทบทางการคลัง รวมถึงทำลายบรรยากาศตลาดเสรี สำหรับ Friedman นโยบายมหภาคที่ปรารถนาคือการทำให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจเติบโตอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกือหนุนกับการเติบโตของภาคเศรษฐกิจจริง และทำให้ปัจเจกชนสามารถคาดการณ์นโยบายล่วงหน้าได้อย่างถูกต้อง

¹⁸ การเติบโตของอุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้อาจมองเป็นตัวอย่างหนึ่งจากการ “เลือก” ของรัฐบาลได้ โดยในช่วงแรกของอุตสาหกรรมภาพยนตร์รัฐบาลเกาหลีได้ทำการกำหนดโควตา หรือจำนวนของภาพยนตร์ต่างชาติที่จะเข้ามาฉายในประเทศเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศ อย่างไรก็ตามนโยบายควบคุมจำนวนหนังต่างชาตินี้สร้างข้อวิพากษ์เป็นอย่างมาก (โปรดดู Hyun-Kyung Kim 2000) และเมื่อที่ผ่านมารัฐบาลเกาหลียังคงประกาศที่จะสนับสนุนอุตสาหกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องด้วยงบประมาณถึง 230 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2557 และ 2558 (Chung-un Cho 2012)

ดุลยภาพ¹⁹ ซึ่งดูผิวเผินทิศทางดังกล่าวเหมือนจะไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าหากพิจารณาโดยรายละเอียดจะพบว่ามันทำให้องค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีเคนส์มีลักษณะวิพากษ์หายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นอาณาบริเวณที่ไร้เสถียรภาพ อีกทั้งการชำระทฤษฎีเคนส์ด้วยนีโอคลาสสิกยังส่งผลให้ความแตกต่างระหว่างสองแนวคิดที่เป็นเรื่องของระดับฐานวิทยา ถูกลดระดับให้เหลือเพียงความแตกต่างทางนโยบายเท่านั้น

บทส่งท้าย

บทความนี้ต้องการพิจารณาคำว่า “เลือก” ในมุมมองเศรษฐศาสตร์ ด้วยการพิจารณาปฏิบัติการ “ตลาดเสรี” ของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ซึ่งทำให้เห็นว่าตลาดเสรีมีคุณสมบัติที่พึงปรารถนาหลายประการ เช่น การมีกลไกการส่งผ่านข้อมูลและการจัดสรรทรัพยากรที่ดี และตลาดเสรีจะสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ภายใต้เงื่อนไขที่ไร้การ “เลือก” จากรัฐ อย่างไรก็ตามการอภิปรายปฏิบัติการของตลาดเสรีในค่ายคุมขังเชลยสงครามโลกครั้งที่สองกลับพบว่า ผลลัพธ์ของตลาดเสรีไม่จำเป็นต้องนำปรารถนาเสมอไป อีกทั้งการที่มองตลาดเสรีเป็นอาณาบริเวณที่ไร้การเลือกและการเมืองนั้นไม่ถูก เพราะมันเป็นไปได้ที่ตลาดจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยขาดการค้ำจุนจากสถาบันทางสังคมอื่นๆ และตลาดเสรีโดยตัวมันเองก็เป็นปฏิบัติการทางการเมืองของเหล่าผู้ถูกคุมขังด้วย ซึ่งอันที่จริงแล้ว ปฏิบัติการทางการเมืองของตลาดเสรีสามารถพบเห็นได้ทั่วไปแม้ในระดับโลก ดังที่ เดวิด ฮาร์วี (2555) วิเคราะห์ว่ารัฐเสรีนิยม (ซึ่งโดยมากจะกล่าวถึงสหรัฐอเมริกา) ได้ใช้ตลาดเสรีเป็นข้ออ้างในการ “เลือก” หรือ “แทรกแซง” เพื่อจัดระเบียบโลก และฟื้นฟูอำนาจของชนชั้นนำ และเอื้อต่อการแพร่ขยายของอิทธิพลของสถาบันการเงิน อีกทั้งยังใช้สถาบันการเงินระหว่างประเทศเป็นตัวการดูดซับส่วนเกินจากประเทศที่ยากจนไปสู่มหาอำนาจผ่านโครงการให้กู้ต่างๆ

¹⁹ John Hicks ที่มีอิทธิพลอย่างมากในทิศทางนี้ ซึ่งบทความของเขาเรื่อง Mr. Keynes and the “Classics”: A Suggested Interpretation (1937) ได้การเสนอแนวทางให้ตีความแนวคิดของเคนส์ด้วยแบบจำลองของนีโอคลาสสิก และแสดงความสำเร็จในการแสดงดุลยภาพของเศรษฐกิจ ด้วยการเชื่อมโยงตลาดสินค้าและบริการ (เส้น IS) และตลาดเงิน (เส้น LL หรือที่เรียกว่า LM ปัจจุบัน) เข้าไว้ในแบบรูปกราฟเดียวกัน

ดังนั้นคงปฏิเสธไม่ได้ว่าการ “เลือก” จึงเป็นเรื่องธรรมชาติของโลกแห่งเศรษฐกิจ แต่เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกได้ทำปากว่าตาขยิบ โดยไม่กล่าวถึงการเลือกอย่างตรงไปตรงมา กลับกันเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์มีความเข้าใจธรรมชาติแห่งการ “เลือก” มากกว่า โดยพิจารณาถึงความไร้เสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจที่เปิดช่องให้นโยบายการคลังมีบทบาทในการแทรกแซงได้ตามเหมาะสม เมื่อเป็นเช่นนั้นสิ่งที่เราควรคิดถึงจึงน่าจะเป็นการตั้งคำถามต่อปฏิบัติการตลาดเสรีในแง่มุมต่างๆ เช่น ตลาดเสรีเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้สนับสนุนแก่กลุ่มทุน บรรษัทขนาดใหญ่ ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อให้มีอภิสิทธิ์และอำนาจจัดตั้งเหนือกลุ่มทางสังคมอื่นหรือไม่ (ซึ่งทิศทางของประเทศไทยในช่วงหลังก็เห็นได้ว่ามีกลุ่มทุนเข้ามามีอิทธิพลในแวดวงการเมืองมากขึ้น) หรือตลาดเสรีแท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงฉากหน้าที่ปิดบังผลประโยชน์ของกลุ่มทุนจากการผูกขาด และการขูดรีดชนชั้นที่อำนาจต่อรองน้อยกว่า หรือไม่ ซึ่งการตั้งคำถามดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักนิยมตลาดเสรี (โดยเฉพาะ Friedman) มองข้ามไปอย่างมาก จุดเริ่มแห่งการโต้แย้งมุมมองของ Friedman ที่มองว่าการแลกเปลี่ยนในตลาดเป็นการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียม เป็นต้น เห็นได้ว่าการตั้งคำถามดังกล่าวไม่ได้ตอบด้วยการเลือกแบบง่าย ๆ ระหว่างข้อตรงข้ามที่ว่า รัฐควร “เลือก” หรือ “สนับสนุน” ตลาดเสรี

อย่างไรก็ตาม การเสนอนัยยะเชิงนโยบายเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือภารกิจของบทความชิ้นนี้ ณ ที่นี้ บทความขอเสนอทั้งห้าว่า สิ่งที่ผู้ดำเนินนโยบายด้านเศรษฐศาสตร์ควรนึกถึงคือการมองให้ทะลุถึงมิติทางการเมืองและอำนาจที่ส่งผ่านไปยังกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ มากกว่าจะจัดประเภทกิจกรรมของรัฐอย่างง่าย ๆ ว่า ห้าม “เลือก” หรือให้ “สนับสนุน” ตลาดเสรี และยกให้ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่พึงปรารถนาว่าเกิดจากการที่รัฐแทรกแซงกลไกราคา หรือเกิดจากการเลือกที่ปัจเจกชนต้องรับผิดชอบด้วยตัวเอง

เอกสารอ้างอิง

- เดวิด ฮาร์วี (2555). **ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่**. แปลโดย นรุตม์ เจริญศรี เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, ภาควดี วีระภาสพงษ์, สุรัตน์ โหระชัยกุล และ อภิรักษ์ วรรณสาธพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.
- Chung-un Cho. (2012). Ministry launches panel to get advice on hallyu. **The Korea Herald**, sec. Culture.
- Friedman, Milton and Friedman, Rose. (1990). **Free to Choose: A Personal Statement**. A Harvest Book.
- Friedman, Milton. (1982). **Capitalism and Freedom**. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Hicks, J.R. (1937). Mr. Keynes and the “Classics”: A Suggested Interpretation. **Econometrica**, 5 (2), 147-59.
- Hyun-Kyung Kim, Carolyn. (2000). Building the Korean Film Industry’s Competitiveness: Abolish the Screen Quota and Subsidize the Film Industry. **Pacific Rim Law & Policy Journal**, 9 (2), 353-78.
- Keynes, John Maynard. (2013). The General Theory of Employment, Interest and Money. Edit by Austin Robinson and Donald Moggridge in **The Collected Writings of John Maynard Keynes**, 4th ed. Cambridge University Press.
- Radford, R.A. (1945). The Economic Organization of a P.O.W. Camp. **Economica**, 12 (48), 189-201.
- Schackle, G.L.S. (1968). **A Scheme of Economic Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, Adam. (2003). **The Wealth of Nations**. New York: A Bantam Book.
- Stilwell, Frank. (2009). **Political Economy: The Contest of Economic Ideas**, 2nd ed. Oxford University Press.

Wolff, Richard D. and Resnick, Stephen A. (2012). **Contending Economic Theories: Neoclassical, Keynesian, and Marxian**. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.